

Subvencije cijena energenata i zelena tranzicija – sudar titana?

Leonarda Srdelić

U svrhu ublažavanja posljedica energetske šoka izazvanog ratom u Ukrajini, Hrvatska od 2022. provodi opsežne mjere subvencioniranja cijena energenata, uključujući snižene stope poreza na dodanu vrijednost, zamrznute cijene i izravne potpore opskrbljivačima. Iako su takve mjere kratkoročno stabilizirale potrošačke cijene i zaštitile standard kućanstava, otvorena su pitanja njihove dugoročne fiskalne održivosti i usklađenosti sa zelenom tranzicijom. Analiza prati razvoj vladinih mjera od 2022. do 2025., njihove učinke na tržište, cijene i ponašanje potrošača te ističe potrebu za postupnim ukidanjem univerzalnih subvencija i preusmjeravanjem potpore najugroženijima. Ključni izazov ostaje izrada održive energetske politike koja će uravnotežiti socijalnu zaštitu, tržišne mehanizme i klimatske ciljeve.

Nakon što se europsko gospodarstvo gotovo vratilo na pretpandemijsku putanju rasta, naglo se usporilo uslijed ruske invazije na Ukrajinu. U mjesecima nakon početka rata negativne ekonomske posljedice posebno su teško pogodile europske zemlje, **očitujući se izraženim rastom cijena energenata i drugih sirovina**, te dodatno pojačavajući neizvjesnost opskrbe energijom s ruskog tržišta.

U takvim okolnostima Vlada Republike Hrvatske od veljače 2022. provodi niz izvanrednih mjera kako bi ublažila posljedice globalnog rasta cijena energenata. Subvencijama, administrativnim ograničenjem cijena električne energije i plina te snižavanjem stope poreza na dodanu vrijednost (PDV) nastojalo se kratkoročno zaštititi životni standard građana. Pritom se Hrvatska među državama članicama Europske unije (EU) ističe najnižim stopama PDV-a na energente – 13% na električnu

energiju te samo 5% na plin i grijanje, što znatno smanjuje porezno opterećenje hrvatskih potrošača u odnosu na europski prosjek.

Ipak, postavlja se pitanje jesu li takve mjere dugoročno održive i usmjerene prema onima kojima su zaista najpotrebnije, osobito u kontekstu zelene tranzicije. Hrvatska, naime, do 2030. treba smanjiti emisije stakleničkih plinova za 16,7% u sektorima izvan sustava EU-a za trgovanje emisijama (EU ETS), a istovremeno ostvariti dodatna smanjenja unutar tog sustava, u skladu s ciljevima Europskoga zelenog plana. To otvara pitanje ima li Vlada jasan i održiv plan energetske politike ili se, pak, nastavlja oslanjati na privremena rješenja koja mogu ozbiljno opteretiti državni proračun i ekonomsku stabilnost zemlje, narušavajući tržišne signale. Hrvatska bi, stoga, trebala izraditi jasnu strategiju postupnog ukidanja općih subvencija i usmjeravanja potpore prema najugroženijim građanima, potom jasno definirati dugoročne ciljeve i očekivane učinke takvih mjera na javne financije, ulaganja i potrošnju te pritom transparentno komunicirati s javnošću.

Veljača 2022.: Prvi paket mjera

Prije 2022. cijene energenata za kućanstva formirale su se u redovnim regulatornim ciklusima Hrvatske energetske regulatorne agencije (HERA), bez posebnih intervencija Vlade. Prva izvanredna intervencija uslijedila je u veljači 2022., kada je Vlada predstavila **prvi izvanredni paket mjera** vrijedan 637 mil. eura (5 mlrd. kuna) za ublažavanje energetskog udara. Tim paketom ograničen je rast cijena električne energije na prosječno 9,6%, a plina na maksimalno 20% za kućanstva. Također je privremeno smanjena stopa PDV-a na plin s 25% na 5% te su uvedene subvencije kojima je dio troška plina preuzela država.

Državna elektroenergetska tvrtka HEP podnijela je značajan teret tih mjera, ostvarivši konsolidirani neto gubitak od **759,3 mil. eura (5,72 mlrd. kuna)**. To je omogućilo građanima blaži rast računa (oko 9,6% umjesto više od 20%), ali je istodobno smanjena dobit HEP-a.

U kontekstu plinskog tržišta 2022. regulator HERA je, unatoč višestrukom povećanju veleprodajnih cijena, od 1. travnja zadržao zamrznutu maloprodajnu cijenu plina (0,041 eura/kWh za kućanstva i 0,069 eura/kWh za mala i srednja poduzeća). Lokalni distributeri plina (poput Gradske plinare Zagreb, Termoplina Varaždin, HEP Plina Osijek i dr.) nisu smjeli povećati cijene krajnjim kupcima, a razliku do tržišne cijene nadoknađivala je država. Ta kompenzacija isplaćivala se opskrbljivačima koristeći sredstva prikupljena aukcijama emisijskih jedinica stakleničkih plinova (tzv. prihod od prodaje emisijskih dozvola), čime se otvorilo pitanje svrhovitosti korištenja

prihoda od emisijskih dozvola (detaljnije u tekstu: [Financira li se prihodima od prodaje emisijskih dozvola energetska tranzicija ili održava status quo?](#)).

Rujan 2022.: Jesenski paket mjera

S daljnjim rastom troškova energije, Vlada je 8. rujna 2022. predstavila sveobuhvatan [jesenski paket mjera](#) za zaštitu građana i gospodarstva, ukupno vrijedan 2,8 mlrd. eura (21 mlrd. kuna). Za kućanstva cijena električne energije bila je utvrđena na 59 eura/MWh za polugodišnju potrošnju do 2.500 kWh, dok je za potrošnju iznad tog praga primjenjivana cijena od 88 eura/MWh. Privremeno su i mnoge javne ustanove (poput vrtića, škola, bolnica i udruga) bile obuhvaćene mjerom te su plaćale utvrđenu cijenu od 62 eura/MWh. Istodobno, cijena plina za kućanstva ostala je zamrznuta tijekom cijele zime 2022./23., bez poskupljenja do 1. travnja 2023. Jednako su tretirani i korisnici centralnog grijanja – za približno 160.000 potrošača u sustavu toplinarstva cijene grijanja ostale su nepromijenjene do kraja ožujka 2023.

Tijekom provedbe tih mjera došlo je i do institucionalnih promjena na tržištu plina. U rujnu 2022. donesena je [Uredba o otklanjanju poremećaja na tržištu energenata](#), kojom je Vladi omogućena izvanredna intervencija u formiranje cijena. Na temelju te Uredbe 19. listopada 2022. donesena je odluka da HEP postane glavni veleopskrbljivač plinom za kućanstva. HEP je time obvezan preuzimati cjelokupnu domaću proizvodnju plina po fiksnoj cijeni od oko 0,041 eura/kWh – znatno nižoj od tadašnje tržišne razine – i distribuirati ga drugim opskrbljivačima za potrebe kućanstava. Odluka je osigurala da svi opskrbljivači u sustavu javne usluge imaju pristup istom izvoru plina po subvencioniranoj cijeni, te održavanje jedinstvene, niske cijene za krajnje potrošače diljem Hrvatske. Međutim, izazvala je prijeopore: privatni i lokalni distributeri plina kritizirali su povlašteni položaj HEP-a. Tako je, primjerice, tvrtka Međimurje-plin ustvrdila da je izvorna namjera bila da svih 41 eura/MWh domaće proizvodnje plina bude dostupno svim opskrbljivačima pod jednakim uvjetima, no naknadnom odlukom najveći dio tog jeftinog plina stavljen je na raspolaganje prvenstveno HEP-ovoj podružnici – HEP-Plinu.

Ožujak 2023.: Četvrti paket mjera

Nastavkom geopolitičkih neizvjesnosti i energetske krize Vlada je 16. ožujka 2023. usvojila novi paket mjera (u javnosti predstavljen kao [četvrti paket](#)) ukupne vrijednosti oko 1,7 mlrd. eura. Glavnina sredstava (preko 1,18 mlrd. eura) bila je namijenjena za produžetak subvencioniranja energije i održavanje prethodno postavljenih cjenovnih ograničenja. Odlukama u sklopu tog paketa potvrđeno je da cijena električne energije ostaje nepromijenjena do 30. rujna 2023. za kućanstva,

javni i neprofitni sektor te male poduzetnike. Istodobno, cijena plina za kućanstva ostaje zamrznuta do 31. ožujka 2024., uz produljenje primjene snižene stope PDV-a od 5% na isporuku plina i grijanja do tog datuma.

Rujan 2023.: Peti paket mjera

Daljnje ublažavanje inflatornih pritisaka nastavljeno je **petim, tzv. antiinflacijskim paketom mjera**, koji je predstavljen 14. rujna 2023. Njime su postojeće energetske subvencije produljene za dodatnih šest mjeseci. Za razdoblje od 1. listopada 2023. do 31. ožujka 2024. cijene električne energije i plina za kućanstva ostale su nepromijenjene, uz povišenje praga potrošnje za nižu tarifu: model s cijenom od 59 eura/MWh proširen je na potrošnju do 3.000 kWh (ranije 2.500 kWh), dok se viša tarifa od 88 eura/MWh primjenjuje na potrošnju iznad te granice. Taj paket, procijenjene vrijednosti oko 464 mil. eura, uključivao je i dodatne mjere izvan energetskog sektora, poput jednokratnih novčanih pomoći najugroženijim skupinama građana.

Ožujak 2024.: Šesti paket mjera

Da bi se nastavila zaštita građana od rasta cijena energenata tijekom proljeća i ljeta, 14. ožujka 2024. uveden je **šesti paket mjera** vrijedan oko 503 mil. eura. Cijene električne energije, plina i grijanja ostale su nepromijenjene i u ljetnoj sezoni zbog čega su hrvatska kućanstva i dalje plaćala jedne od najnižih cijena električne energije i plina u EU-u (Dodatak 1.)

Rujan 2024.: Sedmi (posljednji) paket mjera

Vlada je 6. rujna 2024. usvojila **sedmi paket mjera** za ublažavanje posljedica energetske krize, ukupno vrijedan oko 248 mil. eura. Tim je paketom započeo postupni povratak prema tržišnim uvjetima. Iako su subvencije produljene za dodatnih šest mjeseci – do 31. ožujka 2025. – razina državne potpore djelomično je smanjena. U skladu s time, planirano je postupno povećanje cijena električne energije i plina **za ukupno oko 10%** tijekom toga razdoblja, čime je otpočelo ukidanje univerzalnih subvencija. Povećanje je predviđeno u dvije faze: prvo, poskupljenje od otprilike 6,5% od studenoga 2024. (obračun na računima za listopad), a zatim do ukupnih 10% od siječnja 2025. (računi za prosinac 2024.). Unatoč tom umjerenom porastu cijena, građani su i dalje osjećali značajne koristi od subvencija – prema riječima premijera, prosječno kućanstvo će, zahvaljujući mjerama, i nakon poskupljenja godišnje izdvajati oko 102 eura manje za električnu energiju i 85 eura manje za plin nego što bi plaćalo bez ikakvih potpora. Sedmim

paketom Vlada je ujedno najavila postupno povlačenje iz sustava univerzalnih subvencija nakon ožujka 2025., uz najavu da će buduće mjere – ako budu potrebne – biti ciljane i usmjerene isključivo prema najugroženijim skupinama građana.

Istodobno, krajem 2024. došlo je do promjene na tržištu opskrbe plinom za kućanstva u Zagrebu, što ilustrira izazove napuštanja režima univerzalne usluge. HERA je odlučila da od 1. listopada 2024. ulogu opskrbljivača u obvezi javne usluge za područje Grada Zagreba **preuzme tvrtka Međimurje-plin, umjesto dosadašnje Gradske plinare Zagreb – Opskrba (GPZO)**. Riječ je o opskrbljivaču koji, prema zakonskoj obvezi, osigurava sigurnu i reguliranu isporuku plina kućanstvima koja nemaju sklopljen tržišni ugovor. U praksi, to je značilo da su svi zagrebački potrošači plina koji nisu sami odabrali komercijalnu ponudu, automatski prebačeni novom opskrbljivaču – Međimurje-plinu, koji im je plin nastavio isporučivati **po zamrznutim (subvencioniranim) cijenama**. Istovremeno je GPZO svojim dotadašnjim korisnicima ponudio tržišni ugovor s cijenom nižom od zamrznute, nastojeći ih zadržati. Zbog vrlo kratkog roka za donošenje odluke mnogi su građani bili zbunjeni – trebali su odlučiti hoće li ostati kod svog dosadašnjeg opskrbljivača (GPZO) uz novi ugovor i tržišne uvjete ili prijeći novome (Međimurje-plin) uz zadržavanje zamrznute cijene. Nastao je presedan na tržištu: iako su građani dobili mogućnost izbora, oba su opskrbljivača koristila istu distribucijsku mrežu, pa promjena nije utjecala na sigurnost ni kontinuitet fizičke isporuke plina, već isključivo na cijenu i uvjete pružanja usluge. Zagrebački slučaj pokazao je složenost institucionalnih prilagodbi potrebnih pri postupnom ukidanju općih subvencija i povratku tržištu – od regulatornih odluka do informiranja i zaštite krajnjih potrošača.

Ožujak 2025.: Produljenje mjera i dilema održivosti

Iako je sedmi paket mjera službeno najavljen kao završetak univerzalnih subvencija, početkom 2025. nastavljen je sličan pristup državne potpore. Vlada je 7. ožujka 2025. predložila produljenje snižene stope PDV-a od 5% na isporuku plina, grijanja i ogrjevnog drva do kraja ožujka 2026., čime je postalo jasno da će određeni elementi potpore ostati na snazi nakon 31. ožujka – najmanje još godinu dana. Nepunih dvadesetak dana kasnije, 26. ožujka 2025., predstavljen je i **osmi paket mjera**, kojim je predviđeno zadržavanje postojećih, subvencioniranih cijena električne energije, plina i grijanja za krajnje korisnike do 30. rujna 2025. Takva odluka u praksi znači nastavak državnih intervencija, čime se ponovno odgađa povratak tržišnim cijenama; građani će i dalje plaćati subvencionirane, a ne pune tržišne cijene.

Zaključna razmatranja

Postojeći pristup i slijed događaja otvara pitanje dugoročne održivosti subvencioniranja cijena energenata i, uopće, održivosti strategije energetske politike. Prije se to čini kratkoročnim rješenjima, koja mogu ozbiljno opteretiti državni proračun, narušiti tržišne signale i ugroziti ekonomsku stabilnost zemlje. S druge strane, prethodno opisanim Vladinim mjerama cilj je ublažiti ekonomske šokove, spriječiti rast siromaštva, zatvaranje poduzeća, gubitak radnih mjesta i povećanje društvene nejednakosti. Time se također pridonosi političkoj i društvenoj sigurnosti, smanjujući rizik od nezadovoljstva građana, socijalnih nemira i političkih previranja.

Iako kratkoročne intervencije mogu imati stabilizacijski učinak, dugoročno, pak, mogu stvoriti ozbiljne probleme. Subvencioniranje fosilnih goriva često stvara privid energetske sigurnosti, no usporavaju se nužne reforme i odgađa prijelaz na održive izvore energije. Primjeri iz prakse to jasno pokazuju: Poljska je godinama održavala zastarjelu ugljenu industriju višemilijunskim subvencijama, čime je samo odgađana neminovna energetska tranzicija. Procjenjuje se da je **poljski lignitni sektor od 1990. primio oko 25 mlrd. američkih dolara (USD) izravnih potpora**. Unatoč tome, ključne rudarske **kompanije nastavile su gomilati gubitke sve do 2020.**, što pokazuje kako takve subvencije često samo produžuju agoniju neodrživih sektora. U zemljama s dugotrajnim režimima subvencioniranih energenata potrošnja energije nerijetko je iznad stvarnih potreba. Mađarska je jedan od takvih primjera – tamo su kućanstva godinama plaćala znatno snižene tarife zahvaljujući državnim intervencijama. Rezultat su bili prekomjerna potrošnja (**procjenjuje se oko 13 petajoula viška**) i gotovo nikakav napredak u energetske učinkovitosti do 2019. Štoviše, od jeftinije su energije najviše profitirale više platežne skupine stanovništva, dok su siromašnija kućanstva, koja su često koristila drva i druga goriva po tržišnim cijenama, imala znatno manju korist. Tek kada je 2022. **Mađarska djelomično ukinula univerzalne subvencije** – zadržavši niske cijene do određene razine potrošnje, a iznad toga uvela tržišne tarife – uslijedio je osjetan pad potrošnje energije i pojačan interes za ulaganja u energetske učinkovitost. Taj pozitivan pomak pokazuje u kolikoj su mjeri prijašnje subvencije poticale energetske neučinkovita ponašanja. Sličan obrazac moguće je uočiti i u Hrvatskoj. Zbog državnog ograničenja cijena energenata, HEP je 2022. ostvario konsolidirani neto gubitak od 759,3 mil. eura (5,72 mlrd. kuna), što dugoročno smanjuje njegov kapacitet za ulaganja u elektroenergetsku mrežu i obnovljive izvore, te time izravno ugrožava energetske sigurnost zemlje. Još izraženiji primjer dolazi iz Francuske, gdje je nacionalna elektroprivreda (EDF FR) bila prisiljena, pritiskom zamrznutih cijena, prodavati električnu energiju ispod tržišne vrijednosti, što je rezultiralo **gubitkom od 18 mlrd. eura u 2022., i zahtijevalo intervenciju države**.

Osim toga, subvencije dugoročno predstavljaju značajan pritisak na javne financije, povećavajući javni dug ili porezno opterećenje budućih generacija. Tako je, primjerice, **Njemačka mobilizirala 200 mlrd. eura** (oko 5,6% BDP-a) kroz izvanredni fond radi ograničenja rasta cijena plina i električne energije, **suspendirajući pritom čak i svoju ustavnu „kočnicu duga”**, što jasno ilustrira razmjere fiskalnog troška takvih mjera. Umjetno niske cijene energenata dodatno narušavaju tržišne poticaje – smanjuju motivaciju potrošača i poduzeća za racionalnom potrošnjom energije i ulaganje u energetske učinkovitost. Stoga je ključno osmisliti strategije koje ne ublažavaju samo kratkoročne posljedice krize već i pripremaju društvo i infrastrukturu za dugoročno održivu energetske budućnost. To uključuje planirano postupno ukidanje subvencija za fosilna goriva te preusmjeravanje javne potpore prema obnovljivim izvorima energije i povećanju energetske učinkovitosti.

U tom je kontekstu ključno da se prije donošenja mjera jasno definiraju njihovi ciljevi, kao i očekivani učinci na javne financije, ulaganja i potrošnju, uz transparentno informiranje javnosti. Detaljne analize prije uvođenja mjera povećavaju povjerenje građana i investitora te omogućuju precizniju procjenu njihove učinkovitosti. Stoga je važno da Vlada što prije izradi jasnu strategiju izlaska iz postojećih privremenih mjera, utvrdi konkretne kriterije za postupno ukidanje univerzalnih subvencija i uvede ciljne mehanizme zaštite za socijalno najugroženije skupine građana. Takav pristup – potvrđen dobrim praksama drugih država članica EU-a – pridonio bi održivosti javnih financija te dugoročnoj energetskej stabilnosti i sigurnosti Hrvatske.

Dodatak 1. Analiza cijene električne energije za kućanstva u Europskoj uniji - prvo polugodište 2024.

Cijena električne energije za kućanstva u državama članicama EU-a u prvom polugodištu 2024., prikazana na Grafikonu 1., sastoji se od **tri ključne komponente**: osnovne cijene bez poreza i subvencija (tamnosivi dio), poreza na dodanu vrijednost (PDV; svijetlosivi dio), te ostalih poreza, naknada i subvencija (crveni dio). Uočljive su znatne razlike među zemljama, kako po osnovnoj cijeni tako i po strukturi poreznih i subvencijskih elemenata. U prosjeku ukupna cijena za EU27 iznosi 0,3308 eura/kWh, od čega na osnovnu cijenu otpada 0,2187 eura/kWh, na ostale poreze i subvencije 0,0702 eura/kWh, a na PDV 0,0419 eura/kWh.

Najznačajniju komponentu ukupne cijene predstavlja osnovna cijena, koja uključuje troškove proizvodnje, prijenosa, distribucije, gubitaka i opskrbe krajnjeg korisnika. Najvišu osnovnu cijenu u navedenom razdoblju bilježi Irska (0,3856 eura/kWh), zatim Luksemburg (0,3024 eura/kWh), Austrija (0,2946 eura/kWh), Nizozemska (0,2899 eura/kWh) i Njemačka (0,2806 eura/kWh), što je posljedica visokih operativnih troškova i ograničene domaće proizvodnje. Hrvatska se nalazi među zemljama s najnižom osnovnom cijenom (0,1167 eura/kWh), znatno ispod europskog prosjeka. Niže cijene zabilježene su samo u Mađarskoj (0,0861 eura/kWh), Bugarskoj (0,0989 eura/kWh) i Poljskoj (0,1065 eura/kWh), što upućuje na državne mehanizme koji stabiliziraju cijene energije bez izravnih subvencija.

Najveće razlike među zemljama uočavaju se u kategoriji „ostalih poreza i subvencija“. Danska (0,1825 eura/kWh) i Njemačka (0,1145 eura/kWh) imaju najviše vrijednosti zbog ekoloških naknada, poticanja obnovljivih izvora energije i trošarina. Nasuprot tome, negativne vrijednosti ove komponente zabilježene su u Luksemburgu (-0,0995 eura/kWh), Austriji (-0,0215 eura/kWh), Nizozemskoj (-0,0204 eura/kWh) i Irskoj (-0,012 eura/kWh), što odražava **izravno državno subvencioniranje krajnje cijene električne energije** – subvencije se u tom slučaju na računu potrošača očituju kao umanj enje ukupnog iznosa. Hrvatska bilježi relativno nisku pozitivnu vrijednost od 0,0305 eura/kWh, što upućuje na izostanak većih dodatnih nameta. Istodobno, ne pruža izravne subvencije krajnjim potrošačima, već subvencionira razliku između tržišne i regulirane cijene proizvođačima električne energije i plina.

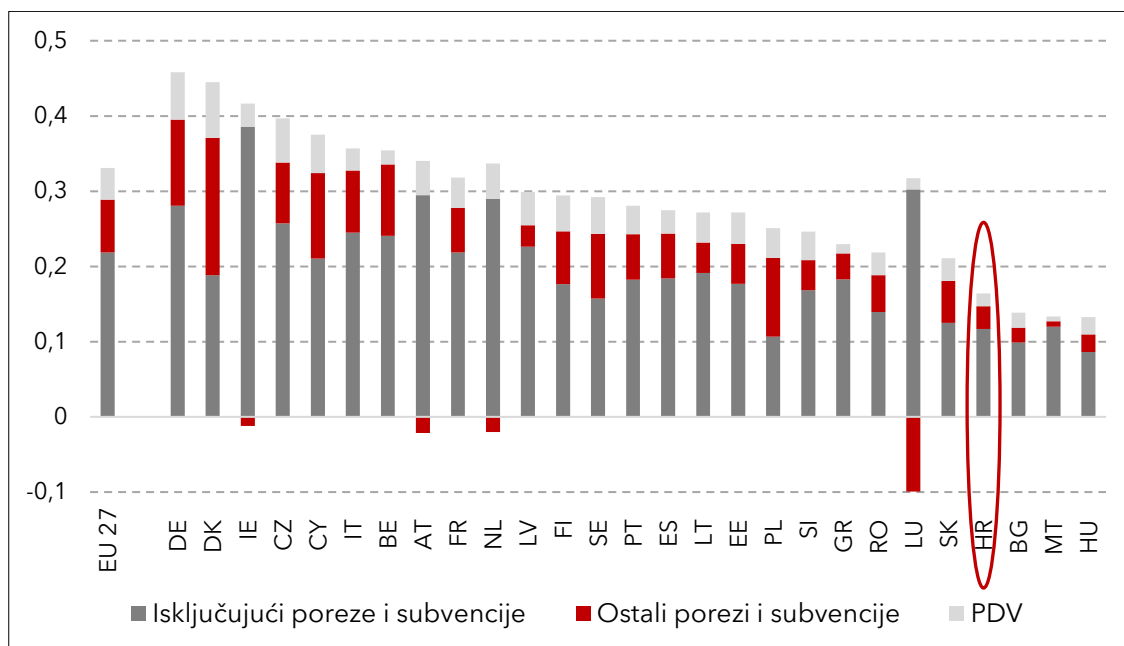
PDV se obračunava na osnovnu cijenu električne energije. Iako formalno predstavlja fiskalni instrument, mnoge države članice koriste ga kao alat energetske i socijalne politike, posebno u kriznim razdobljima. Analiza pokazuje veliki raspon poreznih stopa među zemljama EU-a – od minimalnih 5% do čak 27%, ovisno o korisničkoj kategoriji (kućanstvo ili poslovni subjekt), i postojanju privremenih ili trajnih olakšica

(Tablica 1.). Najnižu stopu PDV-a na električnu energiju za kućanstva imaju Malta i Španjolska (5%), dok slijede Belgija i Grčka (6%), Irska (9%) i Italija (10%). Nasuprot tome, u **Mađarskoj**, iako je stopa PDV-a najviša u EU-u (27%), njegov udio u ukupnoj cijeni iznosi tek 0,0233 eura/kWh zahvaljujući vrlo niskoj osnovnoj cijeni¹. Bugarska također ima relativno visoku stopu PDV-a (20%), ali je privremeno do 2025. oslobodila kućanstva plaćanja trošarine na električnu energiju te je tijekom 2022. subvencionirala račune za električnu energiju i plin izravnim potporama opskrbljivačima. Te su mjere rezultirale jednom od najnižih cijena plina za kućanstva u EU-u. **Malta**, poput Mađarske, tradicionalno subvencionira cijene energenata – tijekom cijele energetske krize cijene električne energije i plina za kućanstva, ali i brojna poduzeća, ostale su gotovo nepromijenjene jer država izravno pokriva razliku između tržišne i regulirane cijene. Iako je opća stopa PDV-a 18%, na račune kućanstava za električnu energiju primjenjuje se snižena stopa od 5%, kao trajna mjera za osnovne potrepštine. Hrvatska se po tom pitanju izdvaja povoljnijom fiskalnom politikom – PDV na električnu energiju iznosi svega 13%, što rezultira vrlo niskim iznosom od 0,0169 eura/kWh. U kombinaciji s niskom osnovnom cijenom, to Hrvatsku svrstava među države članice s najnižom ukupnom cijenom električne energije u EU-u.

Kada se sve tri komponente zbroje, najvišu ukupnu cijenu električne energije imaju Njemačka, Danska i Irska, dok su kućanstva u Mađarskoj, Malti, Bugarskoj i Hrvatskoj među onima s najnižim ukupnim troškovima. Iako Mađarska primjenjuje najvišu stopu PDV-a u EU-u, zahvaljujući državnoj politici reguliranih tarifa i subvencioniranja isporučene energije, porezna osnovica ostaje znatno niža u usporedbi s ostalim državama članicama.

¹ Niska osnovna cijena električne energije u Mađarskoj rezultat je dugogodišnje politike reguliranih cijena za kućanstva. Još od 2013. Mađarska provodi politiku tzv. *rezsícsökkentés* (hrv. smanjenja režija), kojom se umjetno održavaju niske cijene energenata. Tijekom energetske krize 2022. ta je politika samo djelomično prilagođena: od kolovoza 2022. ukinut je univerzalni cjenovni plafon, ali je zadržana subvencionirana tarifa do razine prosječne potrošnje kućanstva, dok se višak potrošnje iznad tog praga naplaćuje po višoj, tržišnoj cijeni.

Grafikon 1. Cijene električne energije za kućanstva u EU-u, prva polovica 2024. (euro po kWh)

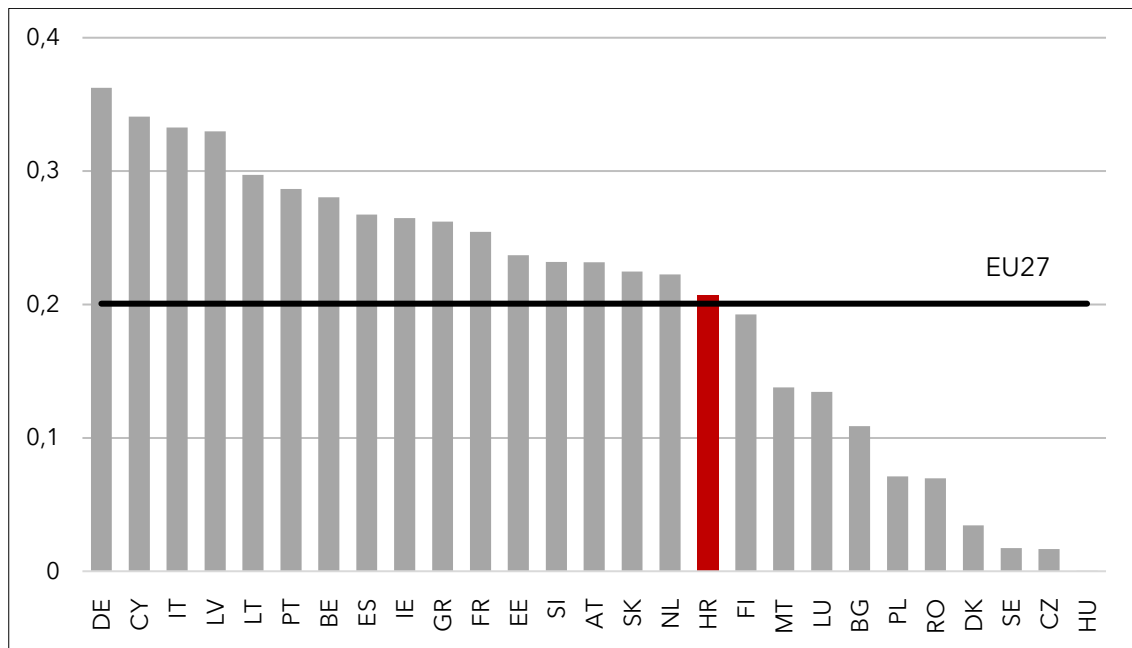

Napomena: Eurostat prikuplja podatke o cijenama električne energije od nacionalnih tijela svakih šest mjeseci u skladu s jedinstvenom EU metodologijom (Regulativa (EU) 2016/1952). Podaci se odnose na standardiziranu potrošnju kućanstava (Eurostat kategorija DC, 2500–5000 kWh godišnje). Sivi dio prikazuje osnovnu cijenu električne energije bez poreza i subvencija. Crveni dio uključuje sve ostale poreze, naknade i subvencije – koje u nekim državama mogu biti negativne zbog državnih potpora. Svijetlosivi dio prikazuje PDV, koji se obračunava na ukupnu cijenu i varira među državama članicama EU-a (prema Direktivi 2006/112/EZ). Za kućanstva taj iznos najčešće predstavlja nepovratni trošak.

Izvor: izrada autorice prema podacima Eurostata.

Analiza ukupnih cijena električne energije za kućanstva u prvom polugodištu 2024. pokazuje da se Hrvatska, izraženo u nominalnim iznosima (€/kWh), ubraja među zemlje s najnižim cijenama u EU-u. Međutim, kada se ti podaci prilagode paritetima kupovne moći (PPS), Hrvatska se pozicionira bliže sredini ljestvice, na razini prosjeka EU-a (Grafikon 2.). Dakle, unatoč niskim nominalnim cijenama, zbog niže kupovne moći kućanstava, teret troška električne energije relativno više opterećuje potrošače nego što same brojke sugeriraju.

Grafikon 2. Cijene električne energije za kućanstva u EU-u (uključujući sve poreze i naknade) u paritetima kupovne moći (PPS), prvo polugodište 2024. (euro po kWh u PPS)

Napomena: Standard kupovne moći temelji se na stvarnoj individualnoj potrošnji (AIC - Actual Individual Consumption) kućanstava, izraženoj u paritetu kupovne moći (PPP - Purchasing Power Parity) za 2023. godinu.

Izvor: Eurostat.

Dodatak 2. Porezni okvir za energente u Europskoj uniji (2022. - 2025.)

Energetska kriza započeta 2021./22. potaknula je brojne porezne intervencije diljem EU-a s ciljem ublažavanja učinaka naglog rasta cijena električne energije, prirodnog plina i grijanja na potrošače. Mnoge su države članice privremeno snizile stope PDV-a na energente, uvele porezne olakšice ili zamrzavanja određenih poreznih obveza, a paralelno su razvijene i izravne državne potpore te mehanizmi regulacije cijena za kućanstva i poduzeća. Većina zemalja EU-a primjenjuje opću stopu PDV-a između 20 i 25%, no mnoge su uvele snižene stope na isporuku energenata da bi ublažile udar na potrošače. Hrvatska se, pritom, ističe kao jedna od članica s najnižim poreznim opterećenjem – PDV na električnu energiju iznosi 13%, dok se na prirodni plin i grijanje primjenjuje snižena stopa od svega 5%. Time je ukupno fiskalno opterećenje hrvatskih potrošača znatno ispod europskog prosjeka. U Tablici 1. prikazane su aktualne stope PDV-a (2025.) na električnu energiju, prirodni plin i grijanje za kućanstva i poduzeća, uz naznaku posljednje promjene.

Tablica 1. Stope PDV-a na električnu energiju, prirodni plin i toplinsko grijanje u EU-u (2025.)

Država	Električna energija	Prirodni plin	Toplinsko grijanje	Zadnja promjena
Austrija	20%	20%	20%	Bez promjene
Belgija	6% (s)	6% (s)	6% (s)	Trajno sniženo 2022.
Bugarska	20%	20%	20%	Bez promjene
Cipar	5%, 9% kuć. (s); 19% pod.	5%, 9% kuć. (s); 19% pod.	19%	Privremeno 5%; 9% od 2022.
Hrvatska	13% (s)	5% (s)	5% (s)	Sniženo od 1. travnja 2022.
Češka	21%	21%	21%	Privremeno 0% u 2021.
Danska	25%	25%	25%	Bez promjene
Estonija	20%	20%	20%	Bez promjene
Finska	24%	24%	24%	Bez promjene
Francuska	20%	20%	20%	Bez promjene
Grčka	6% (s)	6% (s)	6% (s)	Sniženo 2019.
Irska	9% (s)	9% (s)	13.5% (s)	Sniženo od 2022.
Italija	10% kuć. (s); 22% pod.	10% kuć. (s); 22% pod.	10% (s)	Privremeno 5% 2022. - 2023.
Latvija	21%	21%	21%	Bez promjene

Država	Električna energija	Prirodni plin	Toplinsko grijanje	Zadnja promjena
Litva	21%	21%	9% ogrjev (s)	Bez promjene
Luksemburg	16% (s)	16% (s)	16% (s)	Privremeno 2023.
Mađarska	27%	27%	5% ogrjev (s)	Bez promjene
Malta	5% kuć. (s); 18% pod.	5% kuć. (s); 18% pod.	18%	Bez promjene
Nizozemska	21%	21%	21%	Privremeno 9% 2022.
Njemačka	19%	19%	19%	Privremeno 7% plin/grijanje (10/2022. - 3/2024.)
Poljska	23%	23%	23%	Privremeno sniženo 2022.
Portugal	6%, 13% kuć. (s); 23% pod.	6% kuć. (s); 23% pod.	6% kuć. (s); 23% pod.	Sniženo od 2022.
Rumunjska	19%	19%	19%	Bez promjene
Slovačka	20%	20%	20%	Bez promjene
Slovenija	22%	22%	22%	Privremeno 9.5% 2022. - 2023.
Španjolska	5% kuć. < 10 kW (s); 21% ostali	5% kuć. (s); 21% pod.	21%	Sniženo od 2021. (električna energija), 2022. (plin)
Švedska	25%	25%	25%	Bez promjene

Napomena: s = snižena stopa PDV-a; kuć. = kućanstva, pod. = poduzeća. Ako je navedena jedna stopa, primjenjuje se jednako na kućanstva i poduzeća (uz napomenu da poduzeća PDV mogu odbiti). Neke zemlje primjenjuju snižene stope samo za određene kategorije kućanstva (npr. kućanstva s manjom potrošnjom ili ranjive skupine).

Izvor: *Eurostat*.